

**ORTA ÇAĞ SAMSAT SERAMİK
SÜSLEMELERİNİN İLLÜSTRASYONLARI VE
SERİGRAFİ BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULANMASI**

Mete Han KARAYAZI

Yüksek Lisans Tezi

Sanat Kuramı ve Eleştiri Ana Bilim Dalı

2025

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT KURAMI VE ELEŞTİRİ BİLİM DALI

**ORTA ÇAĞ SAMSAT SERAMİK SÜSLEMELERİNİN İLLÜSTRASYONLARI
VE SERİGRAFİ BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULANMASI**

(Illustrations of Medieval Samsat Ceramic Decorations and Their Application with
Screen Printing Technique)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mete Han KARAYAZI

Danışman: Prof. Dr. Yunus BERKLİ

Erzurum
Temmuz, 2025

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof.Dr. Yunus BERKLİ danışmanlığında Mete Han KARAYAZI tarafından hazırlanan “**Ortaçağ Samsat Seramik Süslemelerinin İllüstrasyonları ve Serigrafi Baskı Tekniği ile Uygulanması**” başlıklı çalışma 30/07/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sanat Kuramı ve Eleştiri - Anabilim Dalı Sanat Kuramı ve Eleştiri Bilim Dalı'nda **Yüksek Lisans** tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı (Danışman):	Prof.Dr. Yunus BERKLİ <i>ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ</i>	İmza
Jüri Üyesi:	Doç. Gülten GÜLTEPE <i>ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ</i>	İmza
Jüri Üyesi:	Doç. Osman ÜLKÜ <i>AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ</i>	İmza

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

30/07/2025
Prof.Dr. Ahmet Selim DOĞAN
Enstitü Müdürü
İmza

TEZ BENZERLİK RAPORU

ORTA ÇAĞ SAMSAT SERAMİK SÜSLEMELERİNİN İLLÜSTRASYONLARI VE SERİGRAFİ BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULANMASI başlıklı tez çalışmamın toplam 44 sayfalık kısmına ilişkin, 30/07/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %... olarak belirlenmiştir

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini, azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

30/07/2025

Danışman

Prof. Dr. Yunus BERKLİ

Aslı Islak İmzalıdır.

Öğrenci

Mete Han KARAYAZI

Aslı Islak İmzalıdır.

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Fine Arts

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

YÜKSEK LİSANS Tezi olarak sunduğum “ORTA ÇAĞ SAMSAT SERAMİK SÜSLEMELERİNİN İLLÜSTRASYONLARI VE SERİGRAFİ BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULANMASI” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

30 / 07 / 2025

Mete Han KARAYAZI

Aslı Islak İmzalıdır.

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında bilgi, deneyim ve akademik rehberlikleriyle bana yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Yunus BERKLİ'ye en içten teşekkürlerimi sunarım. Araştırma ve uygulama süreçlerinde desteklerini esirgemeyen Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü öğretim üyelerine, tez çalışmam sırasında manevi destekleriyle yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Mete Han KARAYAZI

Temmuz, 2025

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTA ÇAĞ SAMSAT SERAMİK SÜSLEMELERİNİN İLLÜSTRASYONLARI VE SERİGRAFI BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULANMASI

Mete Han KARAYAZI

Temmuz 2025, 44 sayfa

Amaç: Bu tez çalışması, Orta Çağ'da Anadolu'nun önemli kültür merkezlerinden biri olan Samsat (Samosata) bölgesinde üretilmiş seramiklerin sanatsal motiflerinin illüstrasyonlarının hazırlanmasını ve serigrafi baskı tekniği ile çağdaş tekstil yüzeylerine uygulanmasını amaçlamaktadır.

Yöntem: Çalışmada öncelikle Samsat seramiklerinin tarihsel gelişimi, süsleme teknikleri ve Selçuklu dönemi estetik değişimleri incelenmiştir. Ardından, seçilen geometrik, bitkisel ve figüratif motifler dijital ortamda çizim tableti yardımıyla illüstre edilmiş; Adobe Photoshop ve İllüstratör programları kullanılarak vektörel hale getirilmiş ve serigrafi baskıya uygun renk ayrımları yapılmıştır. Uygulamada %100 pamuklu tişörtler üzerine su bazlı ekolojik boyalarla serigrafi baskı uygulanmıştır.

Sonuç: Samsat seramik motiflerinin çağdaş tasarım alanında yeniden yorumlanması, kültürel mirasın korunması ve görünür kılınmasına katkı sağlamış; aynı zamanda sanat ve tasarım disiplinleri arasında uygulamalı bir model sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Samsat seramikleri, Orta Çağ, motif illüstrasyonu, serigrafi baskı, kültürel miras.

ABSTRACT
MASTER DISSERTATION
**ILLUSTRATIONS OF MEDIEVAL SAMSAT CERAMIC DECORATIONS AND
THEIR APPLICATION WITH SCREEN PRINTING TECHNIQUE**

Mete Han KARAYAZI

July 2025, 44 pages

Purpose: This thesis aims to prepare illustrations of the artistic motifs found on ceramics produced in Samsat (Samosata), one of the significant cultural centers of Anatolia during the Middle Ages, and to apply them onto contemporary textile surfaces using the screen-printing technique.

Method: Initially, the historical development of Samsat ceramics, their decoration techniques, and aesthetic changes during the Seljuk period were examined. Selected geometric, vegetal, and figurative motifs were illustrated digitally using a drawing tablet, vectorized via Adobe Photoshop and Illustrator, and color separations were prepared for screen printing. In the application stage, screen printing was performed on 100% cotton t-shirts using water-based ecological inks.

Results: The reinterpretation of Samsat ceramic motifs in the contemporary design field contributed to the preservation and visibility of cultural heritage and provided an applied model for interdisciplinary studies in art and design.

Keywords: Samsat ceramics, Middle Ages, motif illustration, screen printing, cultural heritage.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ BENZERLİK RAPORU	ii
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ.....	v
ABSTRACT	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xi
BİRİNCİ BÖLÜM: Giriş.....	1
Kültürel Bağlam ve Tarihsel Önemi	2
Araştırma Problemleri.....	2
Yöntemsel Yaklaşımın Önemi.....	3
Günümüz Sanatıyla Bağlantılar	3
İKİNCİ BÖLÜM: Literatür Taraması	4
Samsat Seramiklerinin Tarihsel Gelişimi ve Kültürel Bağlamı.....	4
Orta Çağ Samsat Seramiklerinde Süsleme Teknikleri ve Sanatsal Yönelimler	7
Selçuklu Döneminde Samsat Seramiklerinde Gözlemlenen Estetik ve Teknik Değişim.....	8
Orta Çağ Samsat Seramiklerinde Süsleme Teknikleri ve Sanatsal Yönelimler	19
Sgraffito (kazıma) tekniği.	19
Sanatsal yönelimler ve motif repertuarı.	19
Selçuklu Döneminde Samsat Seramiklerinde Gözlemlenen Estetik ve Teknik Değişim.....	19
Teknik gelişmeler.....	19
Estetik yönelimler.	20
İkonografik yorumlar.	20
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Yöntem.....	21
Motif Seçimi	21
Geometrik motifler.....	21
Bitkisel motifler.....	21
Figüratif motifler.....	21
İllüstrasyon Süreci	22
Eskiz çalışmaları.	22

Photoshop rötuşları.....	22
İllüstratör vektörleştirme.....	22
Serigrafi Baskı Uygulaması	24
Film çıktısı hazırlama.....	24
Kalıp Hazırlığı	25
Baskı Süreci	27
Logo Uygulaması.....	28
Çalışma Alanı ve Malzeme Özellikleri.....	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Bulgular	32
Uygulama Süreci Genel Değerlendirme	32
Boya hazırlığı ve renk seçimi.....	32
Film çıktısı hazırlığı.....	32
Serigrafi kalıp hazırlığı.....	34
Baskı uygulamaları.....	37
Logo uygulaması.....	38
Karşılaşılan sorunlar ve çözüm yöntemleri.....	39
Genel değerlendirme.....	39
BEŞİNCİ BÖLÜM: Sonuç ve Öneriler	40
Sonuç	40
Öneriler	41
KAYNAKÇA	43
ÖZ GEÇMİŞ.....	44

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Adıyaman İli Samsat İlçesi ve Çevresinin İdari Haritası	4
Şekil 2. Samsat Kazı Bölgesi ve Sitilce Yerleşimi Haritası	5
Şekil 3. Uygulamaya Konu Olan Eser-1, Şeffaf Sırlı Sıraltı Dekorlu Kap, Adıyaman Müzesi	10
Şekil 4. Uygulamaya Konu Olan Eser-2, Firuze Renkli Şeffaf Sırlı, Siyah Sıraltı Bezemeli Kâse, Adıyaman Müzesi	11
Şekil 5. Uygulamaya Konu Olan Eser-3, Altıgen Formlu Sehpa, Adıyaman Müzesi	11
Şekil 6. Uygulamaya Konu Olan Eser-4, Sıraltı Dekorlu Kâse, Adıyaman Müzesi	12
Şekil 7. Uygulamaya Konu Olan Eser-5, Lüster Dekorlu Çanak, Adıyaman Müzesi	13
Şekil 8. Sgraffito Dekorlu Kâse, Adıyaman Müzesi	13
Şekil 9. Sırlı Kaplar, Selçuklu Dönemi, M.S. 13. yy, Adıyaman Müzesi	14
Şekil 10. Sgraffito Dekorlu Vazo, Adıyaman Müzesi	15
Şekil 11. Sgraffito Dekorlu Vazo, Adıyaman Müzesi	16
Şekil 12. Sgraffito Dekorlu Kase, Adıyaman Müzesi	17
Şekil 13. Lüster Dekorlu Çanak, Adıyaman Müzesi	18
Şekil 14. İllüstrasyon Çalışmaları ve Renklere Ayırma-1	23
Şekil 15. İllüstrasyon Çalışmaları ve Renklere Ayırma-2	23
Şekil 16. Renk Ayrımı Yapılan Desenlerin Filme Alınması	24
Şekil 17. Filmin Kalıba Göre Ölçülendirilmesi	25
Şekil 18. Kalıbın Pozlanması	26
Şekil 19. Kalıp Germe Makinesi 1	26
Şekil 20. Kalıp Germe Makinesi-2	27
Şekil 21. Basılan Ürünlerin Dikildikten Sonra Fikse Makinesinden Geçmesi	28
Şekil 22. Tişört Uygulama 1	29
Şekil 23. Tişört Uygulama 2	29
Şekil 24. Tişört Uygulama 3	30
Şekil 25. Tişört Uygulama Yakın Çekim Görüntü	30
Şekil 26. İllüstrasyon Çalışmaları ve Renklere Ayırma-3	33
Şekil 27. İllüstrasyon Çalışmaları ve Renklere Ayırma-4	34
Şekil 28. Baskı Hazırlığı İçin Emülsiyon Çekme	35
Şekil 29. Pozlamadan Sonra Kalıbın Basınçlı Su İle Açılması	36
Şekil 30. Pozlamadan Sonra Kalıbın Yıkama İşlemi	36
Şekil 31. Rakle İle Masada Pamuklu Kumaş Üzerine Baskı Uygulaması	38

Şekil 32. Çalışma Bütünlüğü İçin Tasarlanan, Tişörtlerin Etek Kısımına Basılan Logo Tasarımları.....	39
--	----

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

- AI** : Adobe İllüstratör
PS : Adobe Photoshop
UV : Ultraviyole (morötesi ışık)
DPI : Dots Per Inch (inç başına nokta sayısı, çözünürlük birimi)

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Sanat tarihi içerisinde seramik, hem işlevselliği hem de estetik yönüyle insanlık kültürünün en önemli taşıyıcılarından biri olmuştur. Özellikle Anadolu topraklarında farklı medeniyetlerin izlerini barındıran seramik üretimi, yalnızca günlük yaşamın ihtiyaçlarını karşılamamış, aynı zamanda kültürel kimliğin ve estetik anlayışın da bir yansıması olmuştur. Samsat seramikleri bu bağlamda, hem bölgesel hem de dönemsel özellikleri bünyesinde barındırması açısından ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.

Orta Çağ, seramik sanatının teknik ve estetik açıdan büyük dönüşümler yaşadığı bir dönemdir. Bu süreçte Anadolu'daki farklı merkezler, İslam dünyasıyla etkileşim halinde olmuş, özellikle Selçuklu dönemi ile birlikte seramiklerde gözle görülür bir estetik çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Samsat ise bu çeşitliliğin önemli merkezlerinden biri olarak, kazılarda gün yüzüne çıkarılan örnekleriyle, dönemin üretim anlayışını anlamamıza olanak sağlamaktadır.

Sanat tarihçileri için Samsat seramikleri, yalnızca arkeolojik birer buluntu değil; aynı zamanda bir dönemin kültürel hafızasını taşıyan belgeler niteliğindedir. Desenler, motifler ve teknikler aracılığıyla dönemin sosyal yapısı, dini inanışları ve estetik tercihleri günümüze kadar ulaşmaktadır. Bu açıdan Samsat seramikleri, sanat tarihi ve arkeoloji disiplinlerinin kesişim noktasında incelenmesi gereken bir alandır.

Nitekim kazılardan elde edilen seramik buluntular üzerinde yapılan çalışmalar, bu eserlerin yalnızca yerel bir üretim olmadığını, aynı zamanda farklı coğrafyalarla etkileşim içinde geliştiğini ortaya koymaktadır. Abbasî ve Bizans etkilerinin yanı sıra Selçuklu dönemi ile birlikte gelişen yeni üsluplar, Samsat seramiklerinde açıkça gözlemlenmektedir. Bu durum, Samsat'ı yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda uluslararası bir sanat tarihi bağlamında önemli hale getirmektedir.

Bu tez çalışmasının temel amacı, Orta Çağ Samsat seramiklerinde kullanılan süsleme motiflerini incelemek, bu motifleri dijital illüstrasyon teknikleriyle yeniden yorumlamak ve serigrafi baskı yöntemi aracılığıyla çağdaş bir uygulamaya dönüştürmektir. Böylelikle hem geçmiş ile günümüz arasında bir bağ kurulmakta, hem de geleneksel motiflerin çağdaş sanat pratiklerinde nasıl yeniden değerlendirilebileceği tartışmaya açılmaktadır.

Özellikle serigrafi baskı tekniğinin seçilmesi, hem çoğaltılabilirlik hem de motiflerin net bir şekilde aktarılabilmesi açısından önemlidir. Geleneksel motiflerin günümüz tekstil ürünlerine taşınması, kültürel sürekliliğin korunmasına katkı sağlayacağı gibi, aynı zamanda çağdaş sanat pratiklerinde yeni bir ifade alanı da yaratmaktadır. Bu bağlamda, Samsat seramiklerinden esinlenen motiflerin t-shirt gibi günlük kullanım eşyalarına aktarılması, kültürel mirasın yalnızca akademik çevrelerde değil, gündelik yaşamda da görünür kılınmasına hizmet edecektir.

Araştırmanın önemi, yalnızca Samsat seramiklerini yeniden gündeme getirmesinde değil, aynı zamanda bu eserleri günümüz sanatıyla buluşturma çabasında yatmaktadır. Böylece kültürel mirasın yalnızca müzelerde sergilenen birer nesne olarak kalması değil, aynı zamanda yaşayan bir kültürel değer olarak günümüzde varlığını sürdürmesi hedeflenmektedir.

Bu giriş bölümünde ortaya konulan problematik, tez boyunca detaylı biçimde ele alınacak; literatür taramasıyla Samsat seramiklerinin tarihsel bağlamı değerlendirilecek, yöntem bölümünde illüstrasyon ve serigrafi baskı süreci açıklanacak ve bulgular, sonuç bölümünde hem sanat tarihi hem de çağdaş uygulama bağlamında tartışılacaktır. Böylelikle bu çalışma, hem akademik hem de uygulamalı sanat alanına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kültürel Bağlam ve Tarihsel Önemi

Samsat, tarih boyunca farklı uygarlıkların etkileşim alanında yer alan stratejik bir merkezdir. Fırat Nehri kıyısında yer alan bu bölge, hem ticaret yolları üzerinde bulunması hem de bereketli topraklara sahip olması nedeniyle önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Bu nedenle Samsat'ta üretilen seramikler yalnızca yerel ihtiyaçları karşılamakla kalmamış, aynı zamanda geniş bir coğrafyaya dağılarak farklı kültürlerle etkileşim içinde gelişmiştir.

Seramikler üzerinde görülen süsleme unsurları, dönemin dini inanışlarını ve estetik anlayışlarını yansıtan önemli belgeler niteliğindedir. Örneğin geometrik desenler, bitkisel motifler ve hayvan figürleri yalnızca dekoratif unsurlar değil, aynı zamanda sembolik anlamlar taşıyan görsel öğelerdir. Bu açıdan Samsat seramikleri, hem maddi kültürün bir parçası hem de manevi değerlerin taşıyıcısı olarak iki yönlü bir inceleme gerektirir.

Araştırma Problemleri

Bu çalışmanın temel problemi, Orta Çağ Samsat seramiklerinde kullanılan motiflerin hem tarihsel hem de sanatsal açıdan yeniden ele alınmasıdır. Günümüze ulaşan eserler çoğu zaman parçalı, kırık veya eksiktir. Bu nedenle araştırmacıların karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, bu eserlerin özgün formlarını ve motif düzenlerini yeniden

kurgulamaktır. İllüstrasyon teknikleri bu noktada devreye girerek, eksik parçaların tamamlanmasına ve motiflerin yeniden görünür kılınmasına olanak sağlar.

Yöntemsel Yaklaşımın Önemi

Bu tez çalışmasında tercih edilen yöntem, geleneksel seramik motiflerinin çağdaş illüstrasyon teknikleriyle yeniden üretilmesi ve serigrafi baskı yoluyla tekstil yüzeyine aktarılmasıdır. Bu yöntem sayesinde kültürel miras, yalnızca akademik düzeyde incelenmekle kalmayacak, aynı zamanda günlük yaşama entegre edilerek yeni bir boyut kazanacaktır. Böylelikle geçmişten bugüne uzanan bir köprü kurulacak, kültürel süreklilik sağlanacaktır.

Günümüz Sanatıyla Bağlantılar

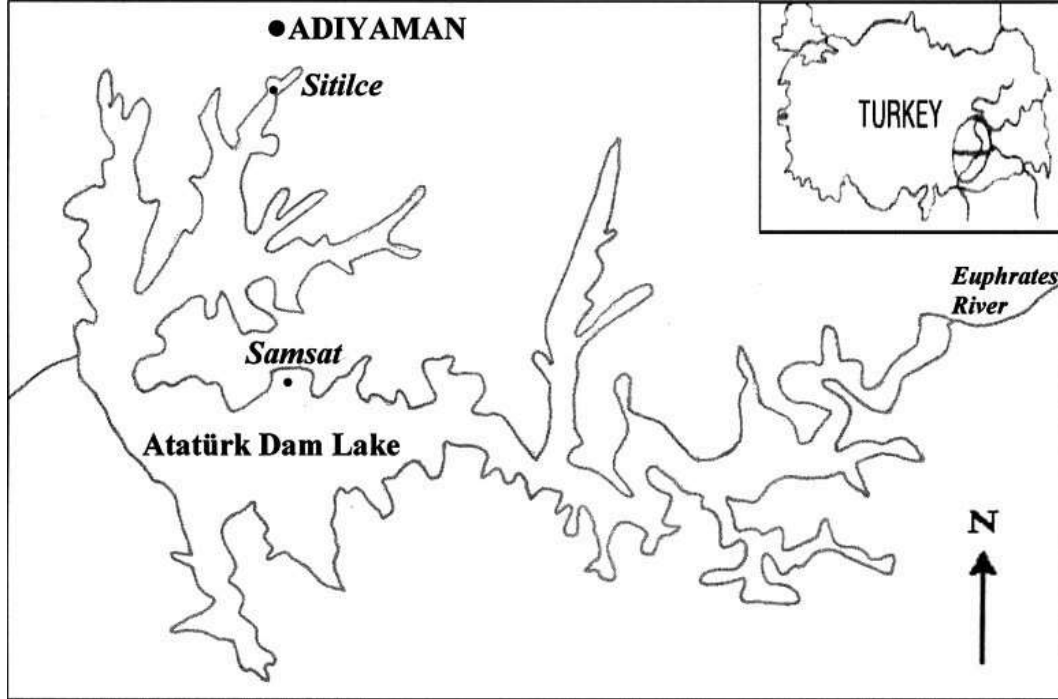
Geleneksel motiflerin günümüz tasarım anlayışında yeniden kullanılması, kültürel mirasın yaşatılması açısından önem taşımaktadır. Özellikle moda, grafik tasarım ve endüstriyel tasarım alanlarında geçmişten gelen motiflerin modern yorumlarla yeniden işlenmesi, kültürlerarası diyalogun güçlenmesine de katkıda bulunur. Bu bağlamda, Samsat seramiklerinden türetilen motiflerin serigrafi baskıyla t-shirt üzerine uygulanması, hem sanatsal hem de toplumsal bir değer taşımaktadır.

Sonuç olarak, bu giriş bölümü, tezin temel amaçlarını, önemini ve kapsamını ortaya koymuştur. Çalışma boyunca hem Samsat seramiklerinin tarihsel gelişimi ele alınacak hem de bu eserlerin günümüz sanat pratikleriyle nasıl buluşturulabileceği tartışılacaktır. Böylece hem sanat tarihi alanına hem de uygulamalı sanat çalışmalarına özgün bir katkı sunulması hedeflenmektedir.

hem de Anadolu kültürleriyle etkileşimini göstermesi bakımından önemlidir (Belleten Dergisi, 2021) (Şekil 2).

Şekil 2

Samsat Kazı Bölgesi ve Sitilce Yerleşimi Haritası

(Karadağ vd., 2014)

Samsat'ta ilk sistematik kazılar, 1964 yılında başlamış ve özellikle 1978'den itibaren Fırat Havzası kurtarma kazıları kapsamında yoğunluk kazanmıştır. TAY Projesi (Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri) raporları, Samsat'ta yüzey araştırmalarının yanı sıra derinlemesine arkeolojik kazılarla mimari kalıntılar, taş kitabeler, mozaikler ve özellikle zengin bir seramik buluntu grubu tespit edildiğini belirtmektedir (Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri Projesi Raporları, 2002; Bulut, 2008).

Kazılardan elde edilen seramik buluntular, bölgenin farklı kültürlerle etkileşiminin somut göstergesidir. Kommagene ve Roma dönemlerinde yerel üretimler ile imparatorluk stilinin sentezlendiği kap formları; İslam ve Selçuklu dönemlerinde ise Orta Doğu seramik sanatının etkileriyle şekillenen yeni bir bezeme anlayışının geliştiği görülmektedir (Arık, 1975; Demirtaş, 2020). Özellikle Selçuklu dönemi Samsat seramikleri, hem üretim tekniği hem de estetik kompozisyonları açısından Anadolu'daki çağdaş örneklerle benzerlik göstermekte; bununla birlikte kendine özgü form ve motif kombinasyonları ile ayırt edilmektedir (Öney, 1987).

Samsat kazılarında ortaya çıkarılan seramiklerin büyük çoğunluğunu tabak, çömlek, testi, küp, kandil ve sunu kapları oluşturmaktadır. Orta Çağ tabaklarının yayvan, geniş ağızlı, düşük profilli ayaklı formları dönemin sofra kültürünü ve kullanım pratiklerini yansıtırken; küpler ve testiler depo işleviyle, kandiller ise dini ritüeller ve gündelik aydınlatma ihtiyacıyla ilişkilidir (Bulut, 2008; Demirtaş, 2020).

Seramik buluntuların hamur yapısı, genellikle ince kırmızı veya açık bej hamurdan olup iyi pişirilmiştir. Bu, dönemin fırın teknolojisinin gelişmişliğini gösterir (Tanındı, 1987). Ayrıca yapılan kimyasal analizler, Samsat seramiklerinde mangan siyahı, demir kırmızısı, bakır yeşili gibi mineral kökenli pigmentlerin yaygın kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu renklerin elde edilmesi için gereken hammaddelerin temini, Samsat'ın ticaret yolları üzerindeki stratejik konumunu bir kez daha kanıtlamaktadır (Bulut, 2008).

Samsat Höyük, yalnızca bir yerleşim alanı değil, aynı zamanda Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin kesişim noktasında yer alan bir üretim merkezidir. Bölgede yapılan arkeolojik kazılar, yerleşimin Geç Paleolitik dönemden Orta Çağ'a kadar kesintisiz bir şekilde devam ettiğini göstermektedir. 1964–1967 yıllarında Theresa Goell tarafından gerçekleştirilen kurtarma kazılarında özellikle Orta Çağ katmanlarına odaklanılmış ve sırlı, sırlısız, frit hamurlu ve sgraffito teknikleriyle üretilmiş çok sayıda seramik parçası ortaya çıkarılmıştır (Goell, 1967; Redford, 1998). Daha sonra 1978–1987 yıllarında Nimet Özgüç başkanlığında yürütülen kazılar, Roma, Bizans, İslam ve Selçuklu dönemlerine ait zengin buluntu gruplarını açığa çıkarmıştır. Bu buluntular arasında tabak, çömlek, testi, küp, kandil ve sunu kaplarının yanı sıra cam, sikke ve metal eserler de yer almaktadır (Özgüç, 1987; Demirtaş, 2020).

Kazılardan elde edilen seramik buluntular, bölgenin farklı kültürlerle yoğun etkileşim içinde olduğunu kanıtlamaktadır. Kommagene ve Roma dönemlerinde yerel üretim ile imparatorluk stiline sentezlendiği kap formları, Bizans döneminde daha sade ve işlevsel anlayışla sürdürülmüş; İslam ve Selçuklu dönemlerinde ise Orta Doğu seramik sanatının etkileriyle yeni bir bezeme anlayışı gelişmiştir (Rice, 1967; Arık, 1975). Özellikle Selçuklu dönemi Samsat seramikleri, hem üretim tekniği hem de estetik kompozisyonları bakımından Anadolu'daki çağdaş örneklerle benzerlik göstermekte; bununla birlikte kendine özgü motif kombinasyonları ile ayırt edilmektedir (Öney, 1987).

Seramik buluntuların hamur yapısı genellikle ince kırmızı veya açık bej tonlarında, iyi pişirilmiş niteliktedir. Bu durum, dönemin fırın teknolojisinin gelişmişliğini göstermektedir. Ayrıca yapılan kimyasal analizler, Samsat seramiklerinde mangan siyahı, demir kırmızısı, bakır yeşili gibi mineral kökenli pigmentlerin yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymuştur.

Bu pigmentlerin temini, Samsat'ın ticaret yolları üzerindeki stratejik konumunu bir kez daha doğrulamaktadır (Bulut, 2008; Demirtaş, 2020).

Samsat seramiklerinin kültürel bağlamı değerlendirildiğinde, yalnızca estetik bir üretim değil, aynı zamanda sosyal ve dini işlevlerin de yansıması oldukları görülmektedir. Tabak ve çömlekler günlük sofraya kültürünü, küpler ve testiler depolama işlevini, kandiller ise hem gündelik aydınlatmayı hem de dini ritüelleri karşılamıştır. Bu bağlamda Samsat seramikleri, yalnızca maddi kültür nesneleri değil; aynı zamanda dönemin inanç, gündelik yaşam ve toplumsal alışkanlıklarını belgeleyen arkeolojik veri kaynaklarıdır (Demirtaş, 2020).

Bunun yanı sıra Samsat'ın kültürel bağlamını daha iyi anlamak için Anadolu'daki diğer merkezlerle karşılaştırmalar yapılmıştır. Dergipark'ta yayımlanan çalışmalarda, Samsat seramiklerinin motif düzenlemelerinde kompozisyon sadeliği ve boşlukla denge anlayışının İznik ve Kütahya gibi merkezlere göre daha belirgin olduğu vurgulanmıştır (Demirtaş, 2020). Ayrıca Osmanlı öncesi İslam seramik geleneğiyle olan yakın bağları sayesinde Samsat, Anadolu seramik sanatının özgün ama aynı zamanda evrensel yönlerini de temsil etmektedir.

Sonuç olarak Samsat seramiklerinin tarihsel gelişimi ve kültürel bağlamı, bölgenin yalnızca bir üretim merkezi değil, aynı zamanda Anadolu, Mezopotamya ve İslam dünyası arasındaki kültürel etkileşimlerin önemli bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır. Hem kazı verileri hem de motif repertuarı, Samsat'ın Anadolu seramik sanatı içerisindeki seçkin yerini pekiştirmektedir.

Orta Çağ Samsat Seramiklerinde Süsleme Teknikleri ve Sanatsal Yönelimler

Samsat seramiklerinde süsleme teknikleri bakımından zengin bir çeşitlilik gözlenmektedir. Özellikle Orta Çağ dönemine tarihlenen eserlerde dört ana teknik öne çıkmaktadır: sgraffito (kazıma), slip boyama (engobe), lüster (metal parlaklığı) ve kalıp baskı yöntemleri. Bu teknikler, dönemin estetik anlayışını yansıtan en önemli dekoratif uygulamalardır (Öney, 1987; Bulut, 2008).

Sgraffito tekniği, astarlanmış veya sırlanmış yüzeyin pişirim öncesinde kazınmasıyla motiflerin oluşturulduğu bir yöntemdir. Samsat örneklerinde bu teknik özellikle geometrik örgeler ve bitkisel kompozisyonlarda tercih edilmiştir. Kazıma derinliği, çizgi kalınlığı ve ışık-gölge kontrastı sayesinde motifler güçlü bir etki kazanmıştır. Bu bağlamda Samsat buluntuları, Anadolu'nun diğer merkezleriyle karşılaştırıldığında çizgi kullanımındaki incelikleriyle öne çıkmaktadır (Demirtaş, 2020).

Slip boyama (engobe) tekniği, yüzeye renkli kil bulamacının sürülmesiyle yapılan süslemelerden oluşmaktadır. Samsat seramiklerinde özellikle siyah, kahverengi ve mangan

pigmentli slip uygulamaları görülmektedir. Bu yöntem, hem yüzeyde dekoratif bir etki yaratmış hem de motiflerin daha net konturlarla belirginleşmesini sağlamıştır (Öney, 1987).

Lüster tekniği, metal oksitli sırnın ikinci pişirmede parlak bir görünüm kazanması esasına dayanmaktadır. İran kökenli olan bu teknik, Selçuklu dönemiyle birlikte Anadolu'ya taşınmış ve Samsat örneklerinde de uygulanmıştır. Altın ve bakır lüsterli seramikler, dönemin zenginliğini ve teknik ustalığını yansıtan nadide örneklerdir (Tanındı, 1987).

Kalıp baskı (stamping) tekniği ise hazırlanan motif kalıplarının hamur yüzeye bastırılmasıyla oluşmaktadır. Bu yöntem, özellikle geometrik örgeler ve tekrar eden desenlerin hızlı üretimini sağlamış, dolayısıyla Samsat atölyelerinin seri üretim kapasitesine işaret etmiştir (Arık, 1975).

Sanatsal yönelimler açısından Samsat seramiklerinde üç ana motif grubu dikkat çekmektedir: geometrik, bitkisel ve figüratif. Geometrik desenlerde sekizgen, baklava ve yıldız geçmeler öne çıkarken; bitkisel motiflerde palmet, lotus, rumi ve kıvrık dal kompozisyonları tercih edilmiştir. Figüratif motiflerde ise stilize kuş, balık, tavşan ve ejderha gibi sembolik hayvan figürleri yer almaktadır. Bu figürler genellikle soyutlanmış, geometrik çizgilere indirgenmiştir. Örneğin kuş figürleri İslam sanatında ruh, cennet ve özgürlüğün simgesi olarak değerlendirilirken, Samsat örneklerinde daha stilize edilmiş çizgilerle ifade edilmiştir (Rice, 1967; Demirtaş, 2020).

Dergipark'ta yayımlanan güncel araştırmalar, Samsat seramiklerinin motif düzenlemelerinde boşluk ve doluluk arasındaki denge anlayışının diğer Anadolu merkezlerine göre daha sade ve yalın bir estetik taşıdığını vurgulamaktadır (Demirtaş, 2020). Bu durum, Samsat atölyelerinin özgün kompozisyon anlayışını ortaya koymaktadır.

Ayrıca Samsat süsleme repertuarı, yalnızca Anadolu'daki merkezlerle değil, aynı zamanda İran, Suriye ve Mezopotamya'daki seramik geleneğiyle de ilişkilidir. Bu bağlamda Samsat motiflerinin, hem yerel estetik özellikler hem de bölgesel etkileşimler yoluyla şekillendiği anlaşılmaktadır. Örneğin Selçuklu döneminde Rey, Konya ve Kayseri'de görülen geometrik düzenlemelerle Samsat seramiklerindeki örnekler arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bununla birlikte Samsat'ın kendine özgü motif kombinasyonları, bu merkezi Anadolu seramik sanatı içinde ayrıcalıklı kılmaktadır (Arık, 1975; Öney, 1987).

Selçuklu Döneminde Samsat Seramiklerinde Gözlemlenen Estetik ve Teknik Değişim

Selçuklu dönemi, Anadolu seramik sanatı için bir dönüm noktası olmuştur. İran'dan gelen sanatçılar ve yeni tekniklerin etkisiyle Anadolu'daki üretim anlayışı doğrudan değişmiş, bu süreç Samsat seramiklerinde de güçlü bir şekilde hissedilmiştir (Arık, 1975). Samsat

buluntularında Selçuklu etkileri, hem teknik gelişmeler hem de estetik yönelimler bağlamında incelenebilir.

Teknik gelişmeler açısından, Selçuklu dönemiyle birlikte Samsat seramiklerinde fırınlama kalitesinin arttığı, yüksek ısılı fırınlarda daha parlak ve pürüzsüz sır yüzeylerinin elde edildiği görülmektedir. Lüster tekniği, kobalt sır altı boyama ve sgraffito uygulamalarının çeşitlenmesi, Samsat'ın sanatsal üretim kapasitesini artırmıştır (Tanındı, 1987; Bulut, 2008). Ayrıca bazı örneklerde “frit hamur” kullanıldığı, bu malzemenin daha beyaz ve ince yapısıyla renklerin daha parlak görünmesine olanak tanıdığı tespit edilmiştir. Bu gelişmeler, Samsat atölyelerinin yalnızca yerel ihtiyaçlara değil, aynı zamanda bölgesel ticaret ağlarına da hizmet ettiğini göstermektedir.

Estetik yönelimler bakımından, Selçuklu estetiği motiflerin simetrik kompozisyonlarda düzenlenmesine dayanır. Samsat seramiklerinde sekizgen örgeler, yıldız geçmeler ve rumi motiflerinde bu simetrik anlayış açıkça görülmektedir. Çizgilerin daha ince, motiflerin daha belirgin ve kompozisyonların daha dengeli hale geldiği gözlenmektedir (Öney, 1987). Bu durum, Selçuklu dönemiyle birlikte Samsat seramiklerinde sanatkarların estetik kaygılarının arttığını ve süsleme düzeninde daha rafine bir anlayışın benimsendiğini göstermektedir.

İkonografik açıdan, Selçuklu döneminde Samsat seramiklerinde kuş, balık ve tavşan gibi figüratif unsurlar daha yaygın olarak işlenmiştir. Kuş figürleri özellikle dikkat çekmekte; cennet kuşu, ruh ve özgürlük simgesi olarak hem İslam ikonografisinde hem de bölgesel halk inançlarında önemli bir yer edinmiştir (Rice, 1967). Ayrıca lotus ve palmet gibi bitkisel motifler, Selçuklu üslubunun bir yansıması olarak Samsat örneklerinde de güçlü bir şekilde görülmektedir. Bu ikonografik çeşitlilik, Samsat'ın yalnızca yerel bir üretim merkezi olmadığını; aynı zamanda İslam sanatının ortak sembolizminden etkilendiğini göstermektedir.

Dergipark ve Belleten'de yayımlanan yeni araştırmalar, Selçuklu dönemi Samsat seramiklerinde özellikle çini üretim merkezleriyle etkileşime dikkat çekmektedir. Konya, Kayseri ve Sivas gibi merkezlerde görülen çok renkli sıraltı bezemelerin, Samsat örneklerinde daha sade bir yorumla karşımıza çıkması, yerel üretim anlayışının özgünlüğünü ortaya koymaktadır (Demirtaş, 2020). Bu bağlamda Samsat seramikleri, hem çağın yeniliklerini benimseyen hem de kendi estetik geleneğini koruyan bir özellik taşımaktadır.

Bütünlüğünü tamamen bozulmamış ancak motifleri belirgin olarak görülebilen bu eseri, çalışmaya ekledim." Başka bir örnekte ise merkezde farklı iki yöne bakan mavi renkte balık figürleri bulunmaktadır. Çift çerçeve daire ile etrafı kapatılmış, dıştaki çerçeve kenarına

da yarım daire şekilleriyle süslenerek içleri kobalt mavisi ve siyah renk ile doldurulmuştur (Ak, 2019) (Şekil 3).

Şekil 3

Uygulamaya Konu Olan Eser-1, Şeffaf Sırlı Sıraltı Dekorlu Kap, Adıyaman Müzesi

(Ak, 2019)

I. kat buluntularından iyi durumda olan firuze rengi şeffaf sıraltına siyah bezemeli kâsenin (Şekil 4), merkezinde kıvrımlı dallar oluşturan bitkisel bezeme üzerine “la ilahe illallah” yazısını andıran taklit yazı, kenar bordüründe ise kufi yazı taklidi bulunmaktadır (Bulut, 2000).

Samsat Höyüğünden çıkarılan tek renk sırlı seramikler içerisinde maşrapalar, kavanozlar, kâseler, kapaklar yeşil, firuze, mor, sarı, kahverengi sırlı, bir adet firuze sırlı, dört ayaklı altıgen sehpaye (Şekil 5) erişilmiştir. Yine Samsat seramikleriyle benzerlik gösteren Rakka seramiklerinde de bu sehpanın farklı çeşitleri üretilmiştir. Kazılardan çıkarılan tek renk sırlı seramikler; yeşil, firuze, kahverengi, sarı renklerde sırlanmış, bezeme sırlanmadan önce yapılmış basit kazıma veya kabartma çizgilerden ya da kalıp baskı ile bitkisel ve yazı taklitlerinden oluşmaktadır (Bulut, 2008).

Şekil 4

Uygulamaya Konu Olan Eser-2, Firuze Renkli Şeffaf Sırlı, Siyah Sıraltı Bezemeli Kâse, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 5

Uygulamaya Konu Olan Eser-3, Altıgen Formlu Sehpa, Adıyaman Müzesi

(Adıyaman Müzesi arşivinden alınmıştır)

Şişkin gövdeli ve yüksek ayaklı olan bir diğer kâse örneğinin (Şekil 6) zemininde daire içerisi orta kısmından ikiye bölünerek her iki alana zıt yönlere bakan kuş figürü ve etrafı bitkisel motiflerle bezelidir. Yan kısımlarına ise birbirine paralel dört adet kalın şerit bantla çerçevelenmiş, bezeme için kobalt mavisi ve siyah renkler kullanılmıştır. Dış kısmındaki bezeme, ağız kenarında iç içe geçmiş halka şeklindedir. Şeffaf sır, çatlak ve kaideye yakın olan bölüme kadardır. Bütünü korunmuş birkaç örnekten biridir (Ak, 2019).

Şekil 6

Uygulamaya Konu Olan Eser-4, Sıraltı Dekorlu Kâse, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Samsat'taki lüster dekorlu seramiklerin büyük çoğunluğu kırık, sağlam olarak çıkarılanlar sadece birkaç adettir. Adıyaman Müzesi teşhir salonunda bulunan ağız kısmı dışa çekik, yayvan ve 34 cm büyüklüğünde olan kahverengi lüster dekorlu çanağın (Şekil 7) dip kısmı eksiktir. Gövde kısmında kahverengi tonlarında lüster bezemede yedi adet oval çerçeve içerisine birer kuş figürü yerleştirilmiştir. Kuş figürleri artarda sol yöne bakmakta, çevresinde de bitkisel bezemeler görülmektedir. Dışa çekik kısımda ise dikey olarak diyagonal çizgiler ve bunların üzerine benekler yapılarak tamamlanmıştır.

Şekil 7

Uygulamaya Konu Olan Eser-5, Lüster Dekorlu Çanak, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 8

Sgraffito Dekorlu Kâse, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 9

Sırlı Kaplar, Selçuklu Dönemi, M.S. 13. yy, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 10

Sgraffito Dekorlu Vazo, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 11

Sgraffito Dekorlu Vazo, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 12

Sgraffito Dekorlu Kase, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 13

Lüster Dekorlu Çanak, Adıyaman Müzesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Sonuç olarak Selçuklu dönemi, Samsat seramiklerinde teknik mükemmelleşme ve estetik zenginleşmenin yaşandığı bir dönem olmuştur. Samsat atölyeleri, İran kökenli tekniklerle Anadolu geleneklerini bir araya getirmiş; simetrik kompozisyonları, zengin motif repertuarı ve yüksek kaliteli pişirimleriyle Anadolu seramik sanatında ayrıcalıklı bir konum edinmiştir. Bu özellikleriyle Samsat seramikleri, Orta Çağ'ın kültürel çeşitliliğini ve sanatsal yaratıcılığını yansıtan önemli örnekler arasında yer almaktadır.

Orta Çağ Samsat Seramiklerinde Süsleme Teknikleri ve Sanatsal Yönelimler

Samsat seramiklerinde süsleme teknikleri bakımından zengin bir çeşitlilik gözlenmektedir. Özellikle Orta Çağ dönemine tarihlenen eserlerde dört ana teknik dikkat çekmektedir:

Sgraffito (kazıma) tekniği.

Sgraffito, astarlanmış veya sırlanmış yüzeyin pişirim öncesinde kazınmasıyla motiflerin oluşturulduğu bir dekorasyon yöntemidir. Samsat örneklerinde sgraffito tekniği, özellikle geometrik örgeler ve bitkisel kompozisyonlarda yaygın kullanılmıştır. Kazıma derinliği, çizgi kalınlığı ve kompozisyon sadeliği motifin vurgusunu artırmakta, ışık-gölge kontrastı oluşturmaktadır (Bulut, 2008; Demirtaş, 2020).

Sanatsal yönelimler ve motif repertuarı.

Samsat seramiklerinde geometrik, bitkisel ve figüratif motiflerin dengeli şekilde kullanıldığı gözlenmektedir (Bulut, 2008). Geometrik desenlerde sekizgen, baklava, yıldız geçmeler; bitkisel motiflerde palmet, lotus, rumi, kıvrık dal kompozisyonları öne çıkar. Figüratif motiflerde ise stilize kuş, balık, tavşan ve ejderha tasvirleri dikkat çeker. Bu figürler çoğunlukla soyutlanmış, geometrik çizgilere indirgenmiştir. Örneğin kuş figürleri, İslam sanatında ruh, cennet ve özgürlük sembolizmi taşıırken, Samsat örneklerinde bu anlam stilize edilmiş çizgilerle ifade edilmiştir (Rice, 1967; Demirtaş, 2020).

Dergipark'taki analizlerde, Samsat seramiklerinin motif düzenlemelerinde kompozisyon sadeliği ve boşlukla denge anlayışının Anadolu'daki İznik, Kütahya gibi diğer merkezlere göre daha belirgin olduğu vurgulanmıştır (Demirtaş, 2020). Bu, Samsat atölyelerinin özgün estetik algısını yansıtır.

Selçuklu Döneminde Samsat Seramiklerinde Gözlemlenen Estetik ve Teknik Değişim

Selçuklu dönemi, Anadolu seramik sanatı için bir dönüm noktasıdır. İran'dan gelen sanatçılar ve teknikler, Anadolu'daki üretimi doğrudan etkilemiştir (Arık, 1975). Samsat seramiklerinde Selçuklu etkileri üç ana başlık altında incelenebilir:

Teknik gelişmeler.

Selçuklu dönemiyle birlikte Samsat seramiklerinde fırınlama kalitesi artmış, yüksek ısıli fırınlarda daha parlak ve pürüzsüz sır yüzeyleri elde edilmiştir (Tanındı, 1987). Lüster tekniği, kobalt sır altı boyama ve sgraffito uygulamalarının çeşitlenmesi, bölgenin sanatsal üretim kapasitesini göstermektedir (Bulut, 2008).

Estetik yönelimler.

Selçuklu estetiği, motiflerin simetrik kompozisyonlarda düzenlenmesine dayanır. Samsat seramiklerinde sekizgen örgeler, yıldız geçmeler ve rumi motiflerinde bu simetrik anlayış net şekilde görülür. Ayrıca motif çizgilerinde incelik ve netlik artmış, stilizasyon güçlenmiştir (Öney, 1987).

İkonografik yorumlar.

Selçuklu sanatında yaygın görülen palmet, lotus ve stilize hayvan figürleri Samsat'ta da işlenmiştir. Kuş figürleri özellikle dikkat çeker; cennet kuşu, ruh ve özgürlük simgesi olarak hem İslam ikonografisinde hem bölgesel halk inançlarında yer bulmuştur (Rice, 1967).

Sonuç olarak, Selçuklu Dönemi Samsat seramikleri, Anadolu sanatında yerel geleneklerin İran kökenli tekniklerle birleşmesinin başarılı örneklerindendir. Bölgedeki seramikler, sanatsal ve teknik olarak dönemin tüm yeniliklerini benimsemiş; aynı zamanda özgün motif repertuarı ve kompozisyon düzenleriyle Samsat kimliğini korumuştur (Bulut, 2008).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Motif Seçimi

Tez kapsamında motif seçimi, araştırmanın hem sanatsal hem de teknik hedeflerine uygun olarak yapılmıştır. Samsat kazılarında elde edilen seramik eserler arasında, korunma durumu iyi, yüzey süslemeleri okunabilir ve tez uygulamasına aktarılabilir olan örnekler tercih edilmiştir. Bu kapsamda Adıyaman Müzesi'nde sergilenen ve kataloglanmış Samsat seramikleri incelenmiş; her motifi form özellikleri, bezeme tekniği, oran-proporsiyon dengesi ve yüzey yerleşimi analiz edilmiştir. Seçilen motifler arasında:

Geometrik motifler.

Özellikle sekizgen örgeler, baklava dizileri, yıldız geçmeler gibi geleneksel İslami geometri anlayışını yansıtan örnekler, hem serigrafi baskıda teknik açıdan netlik sağlaması hem de kompozisyon kurgusu açısından güçlü etki oluşturması nedeniyle seçilmiştir.

Bitkisel motifler.

Palmet, rumi ve lotus gibi Anadolu Selçuklu sanatında yaygın kullanılan, Samsat örneklerinde de stilize edilmiş halleri bulunan motifler tercih edilmiştir. Bu motiflerin tasarımda kullanılmasının amacı, izleyiciye hem tanıdık hem de özgün bir estetik hissettirmektir.

Figüratif motifler.

Stilize kuş figürü, tezde uygulanan en önemli motiflerden biridir. Kuş figürleri, hem İslami hem de öncesi sanatlarda cennet kuşu, ruh ve özgürlük sembolü olarak yer almakta; Samsat örneklerinde de geometrik çizgilerle sadeleştirilmiş halleriyle dikkat çekmektedir. Motif seçimi sırasında her desenin tekrara uygunluğu, serigrafi kalıbına aktarılabilirliği ve illüstrasyon sırasında bozulmaya uğramadan yeniden üretilebilirliği değerlendirilmiştir. Ayrıca, seçilen motiflerin hem seramik formunda hem de tekstil yüzeyinde kompozisyon bütünlüğü oluşturmaya özen gösterilmiştir.

İllüstrasyon Süreci

Motiflerin dijital ortama aktarılması süreci, tez uygulamasının en kritik aşamalarından birini oluşturmaktadır. Bu süreç aşağıdaki aşamalardan oluşmuştur:

Eskiz çalışmaları.

Motiflerin illüstrasyon süreci, çizim tableti kullanılarak dijital ortamda eskiz hazırlanmasıyla başlamıştır. Eskiz aşamasında, motiflerin orijinal formlarına sadık kalınmış; ancak aşırı deformasyon, kırık ya da eksik bölgeler varsa, literatürdeki benzer örneklerden yararlanılarak motif bütünlüğü sağlanmıştır.

Photoshop rötuşları.

Eskizlerin tamamlanmasının ardından, çizimler Adobe Photoshop programına aktarılmış; burada motiflerin kontur çizgileri netleştirilmiş, renk ayrımı öncesi gerekli rötuşlar yapılmıştır. Özellikle kazıma tekniğiyle işlenmiş motiflerde, çizgi kalınlıklarının dengelenmesi ve fırça dokusu etkisinin korunması için Photoshop katmanları kullanılmıştır.

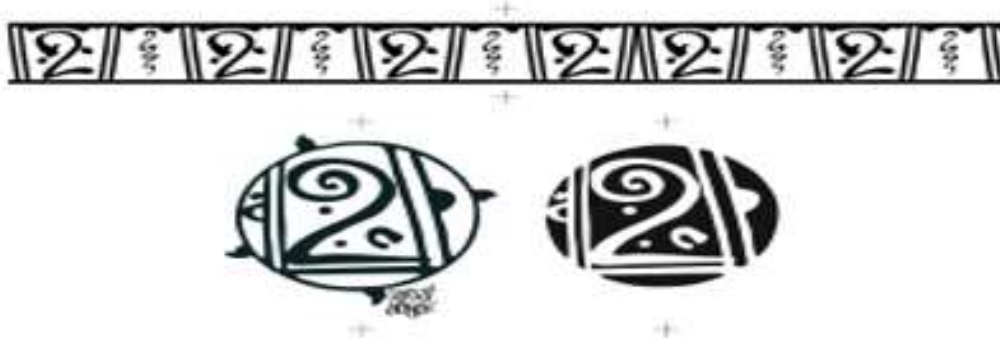
İllüstratör vektörleştirme.

Photoshop işlemleri tamamlanan motifler, Adobe İllüstratör programına aktararak vektörel çizime dönüştürülmüştür. Bu adımın amacı, motiflerin çözünürlük kaybı olmadan serigrafi baskıya uygun hale getirilmesini sağlamaktır. İllüstratör ortamında:

Motiflerin kontur ve dolgu alanları ayrı katmanlarda hazırlanmıştır. Renk ayrımı (color separation) yapılarak her renk için ayrı film katmanı oluşturulmuştur. Kalıp pozlandırma aşamasına uygun olarak motifler siyah film formatında hazırlanmıştır. Bu süreçte kullanılan çizim tableti, motiflerin organik çizgi yapısını koruyarak dijital ortamda kaybolmamasını sağlamış; tasarımcıya motif üzerinde hızlı müdahale imkânı tanımıştır.

Şekil 14

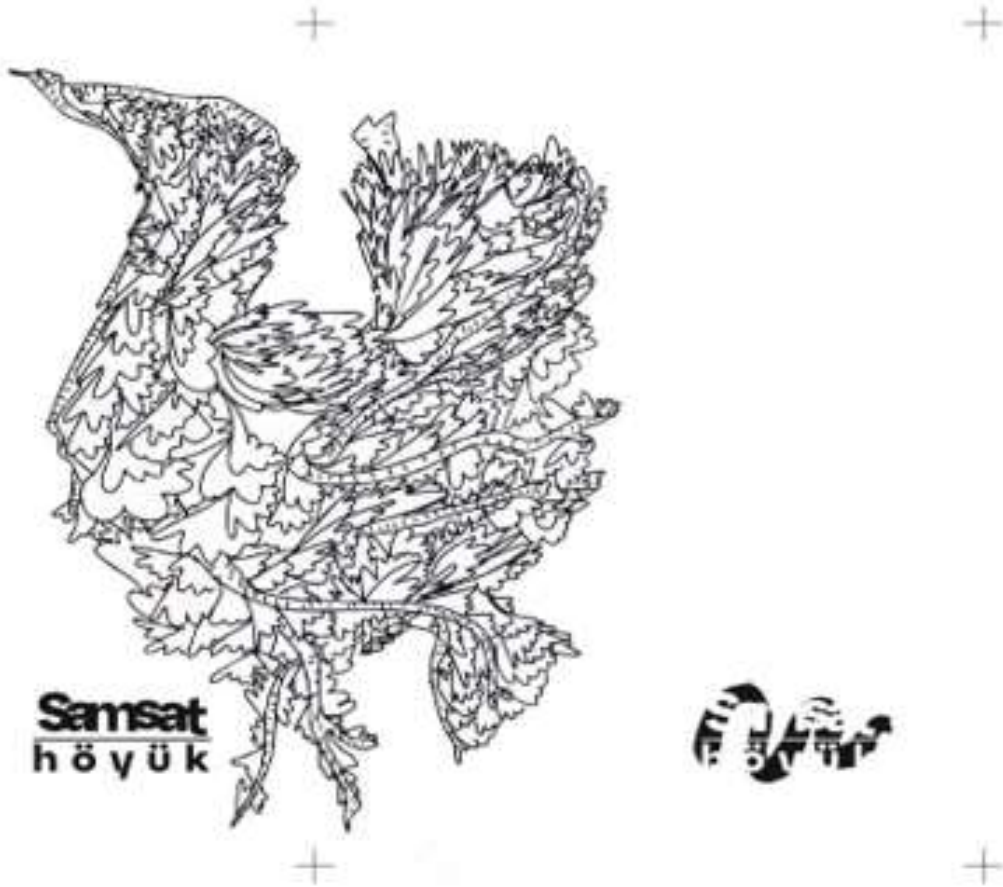
İllüstrasyon Çalışmaları ve Renklere Ayırma-1

(Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Şekil 15

İllüstrasyon Çalışmaları ve Renklere Ayırma-2

(Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Serigrafi Baskı Uygulaması

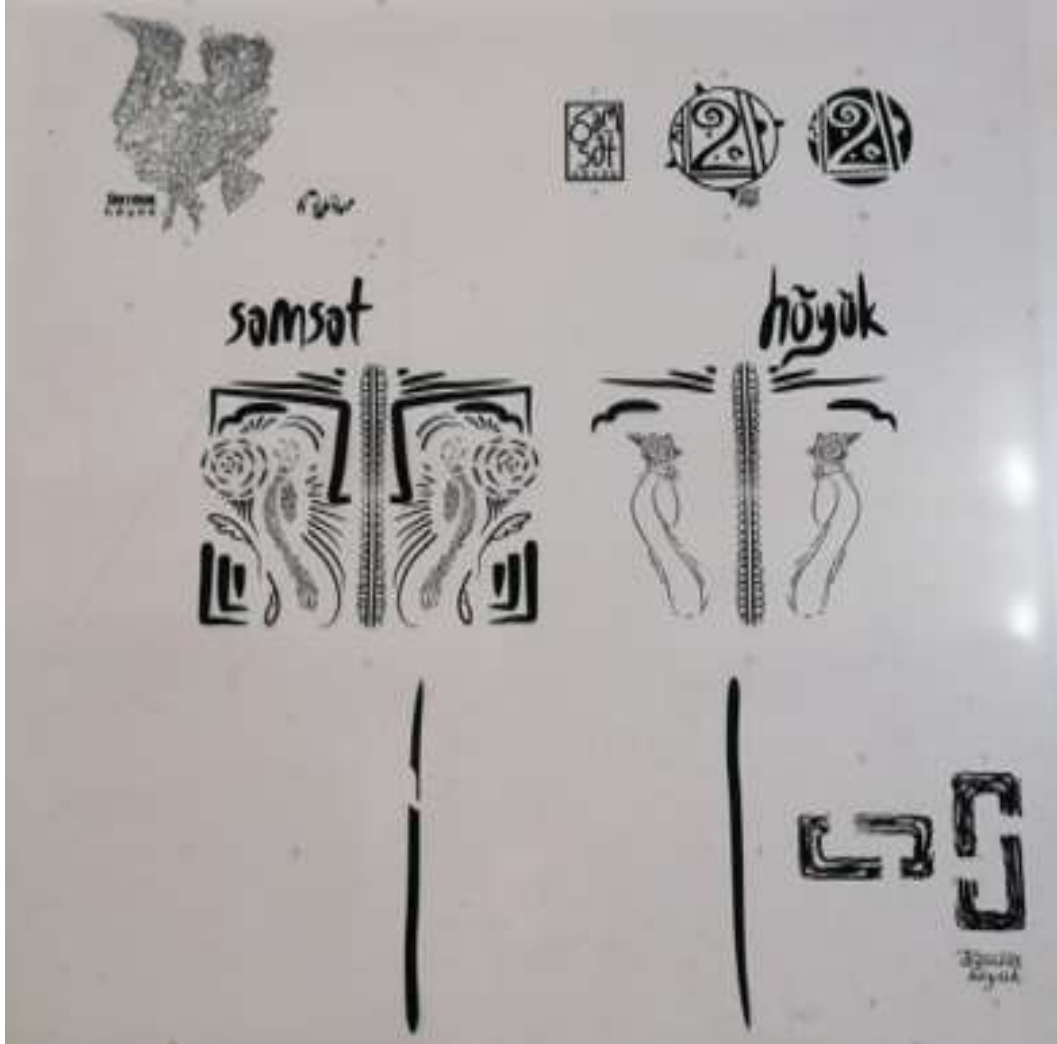
Serigrafi baskı uygulaması, tez çalışmasının tasarım çıktısını oluşturan ana uygulamadır. Bu uygulama aşamaları şu şekilde detaylandırılmıştır:

Film çıktısı hazırlama.

Renk ayrımı yapılan her motif, pozitif film çıktısı alınarak baskıya hazırlanmıştır. Film çıktılarında: Her motif, baskıda kayma olmaması için markalama çizgileriyle hazırlanmıştır. Siyah film çıktıları, UV pozlandırma için en yüksek opaklığa ayarlanmıştır.

Şekil 16

Renk Ayrımı Yapılan Desenlerin Filme Alınması

(Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Şekil 17

Filmin Kalıba Göre Ölçülendirilmesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Kalıp Hazırlığı

Serigrafi kalıpları alüminyum kasalı, 43-77 numara ipek örgüden seçilmiştir. Kalıp hazırlama süreci:

1. Kalıbın germe makinesinde gerdirilmesi
2. Işığa duyarlı emülsiyonun iki yüzeye de eşit kalınlıkta uygulanması

Şekil 18

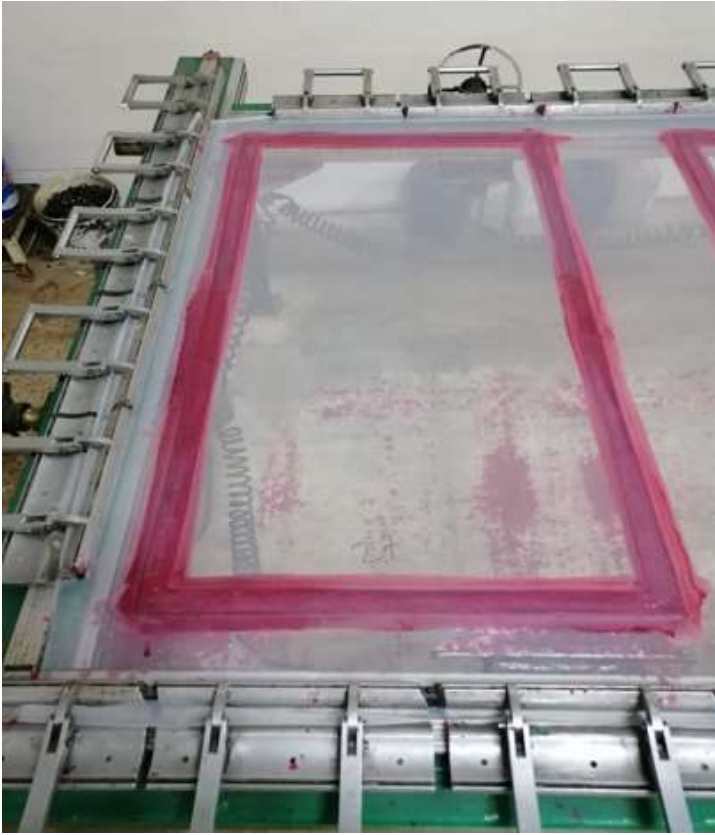
Kalıbın Pozlanması

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 19

Kalıp Germe Makinesi 1

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 20

Kalıp Germe Makinesi-2

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

3. Karanlık ortamda kurutma işlemi
4. Pozlandırma makinesinde filmle birlikte UV ışığı altında pozlama
5. Poz sonrası suyla yıkayarak desenin açığa çıkarılması
6. Kurutma ve kontrol

Baskı Süreci

Baskı uygulamasında %100 pamuklu tişörtler tercih edilmiştir. Boya olarak su bazlı, ekolojik pigment boyalar kullanılmıştır. Boyaların özelliği:

1. İnsan sağlığına zararsız olması
2. Yıkama haslığı yüksek, renk doygunluğu iyi olması
3. Kumaş yüzeyinde yumuşak tutum sağlamasıdır.
4. Baskıda rakle sertliği, açısı, basınç dengesi ve geçiş hızı test edilmiş; en ideal sonuç, 75 Shore rakle sertliği ve 45° açıyla elde edilmiştir.
5. Her renk katmanı baskı sonrası fikse makinesinde sabitlenmiştir.

Şekil 21

Basılan Ürünlerin Dikildikten Sonra Fikse Makinesinden Geçmesi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Logo Uygulaması

Hazırlanan Samsat Höyük logosu, baskısı yapılan tişörtlerin etek kısmına uygulanmıştır. Bu uygulama, ürünlerin koleksiyon bütünlüğünü sağlamak ve kültürel tanıtıma katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Şekil 22

Tişört Uygulama 1

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 23

Tişört Uygulama 2

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 24

Tişört Uygulama 3

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 25

Tişört Uygulama Yakın Çekim Görüntü

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Çalışma Alanı ve Malzeme Özellikleri

Uygulama süreci, iyi havalandırılmış, serigrafi ekipmanlarının bulunduğu kapalı atölye ortamında yürütülmüştür. Kullanılan başlıca malzemeler:

- 1- Serigrafi germe makinesi
- 2- Pozlandırma makinesi
- 3- Rakle çeşitleri
- 4- Su bazlı ekolojik boyalar Film çıktısı için inkjet film kağıdı

5- Çizim tableti (Wacom Intuos Pro) Sonuç olarak, yöntem bölümünde anlatılan tüm bu süreçler, Samsat seramik motiflerinin dijitalden fiziksel ürüne aktarılması için disiplinlerarası bir tasarım ve uygulama metodolojisi ortaya koymaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

Uygulama Süreci Genel Değerlendirme

Bu tez kapsamında gerçekleştirilen uygulama çalışmaları, Samsat seramik motiflerinin dijital illüstrasyonlarının hazırlanması ve serigrafi baskı tekniği ile pamuklu tekstil yüzeylerine uygulanması adımlarından oluşmuştur. Uygulama süreci, her aşamada teknik denemeler, analizler ve iyileştirme yöntemleriyle ilerlemiştir. Motiflerin illüstrasyon sürecinden baskıya kadar geçen aşamalarda, hem teorik bilgiler hem de atölye uygulamaları birlikte yürütülmüştür. Bu süreç, sanat-tasarım üretiminde teori ve pratiğin bütünleşmesini sağlayan örnek bir yöntem olmuştur.

Boya hazırlığı ve renk seçimi.

Serigrafi baskıda kullanılacak boyaların seçimi, uygulamanın başarısı için kritik öneme sahiptir. Tez çalışmasında tercih edilen boyalar:

1- Su bazlı, ekolojik pigment boyalar olmuştur. Bu boyalar, çevreye zarar vermeyen, insan sağlığı için güvenli, kolay temizlenebilir ve düşük kokulu olmaları nedeniyle tercih edilmiştir.

2- Ayrıca, su bazlı boyaların pamuklu kumaşlarda yumuşak tutum sağlaması, baskı yapılan tişörtlerin konforunu artırmıştır. Renk seçiminde ise, Samsat seramiklerinde yer alan doğal toprak tonları, koyu siyah, zeytin yeşili, hardal sarısı gibi tonlar temel alınmıştır. Renklerin hazırlanmasında:

1- Önce küçük ölçekli numune karışımlar hazırlanmış,

2 Numune baskılar yapılarak renklerin baskı sonrası ton kayıpları test edilmiştir. Örneğin, koyu tonlar (siyah, kahverengi) baskıda daha net ve doygun çıkarken, açık tonlarda (bej, pastel yeşil) iki kat baskı yapılarak opaklık artırılmıştır.

Film çıktısı hazırlığı.

İllüstrasyonu tamamlanan motifler, serigrafi baskıya geçmeden önce film çıktısı alınarak kalıba pozlandırılmaya hazır hale getirilmiştir. Film çıktısı sürecinde:

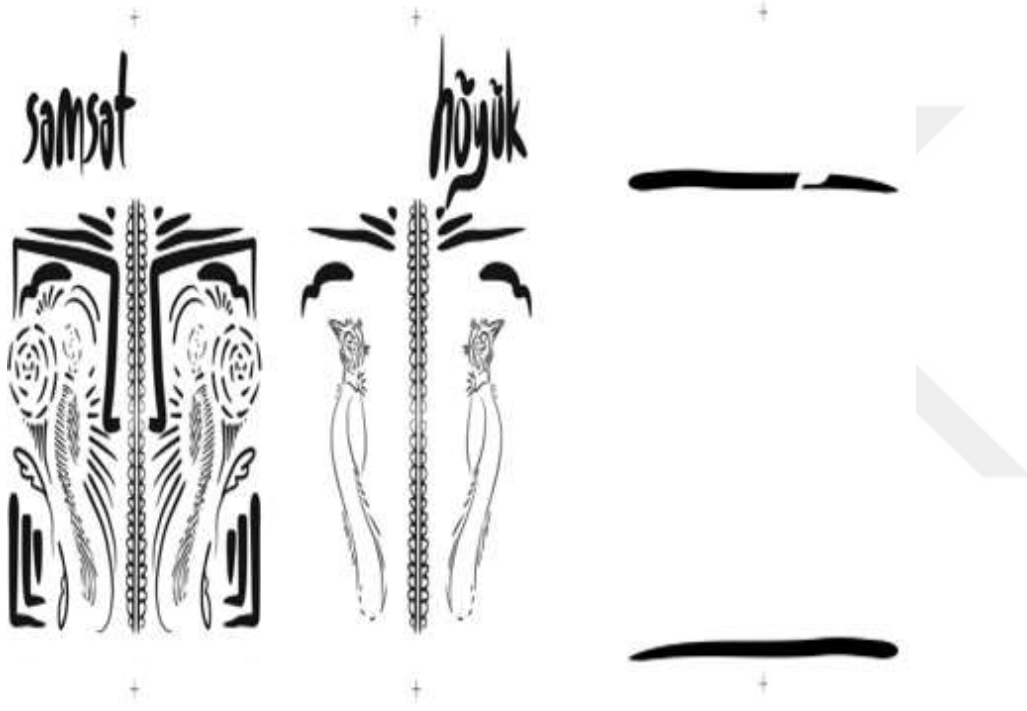
1- Renk ayrımı yapılmış motifler, her renk katmanı için ayrı film olarak hazırlanmıştır.

2- Film çıktılarında opaklığın tam olması, UV pozlandırmada başarılı sonuç alınabilmesi için kritiktir.

3- Çıktılar inkjet film kağıdına, en yüksek siyah ayarıyla alınmıştır. Böylece ışık geçirgenliği engellenmiş ve desenin kalıba tam aktarılması sağlanmıştır.

Şekil 26

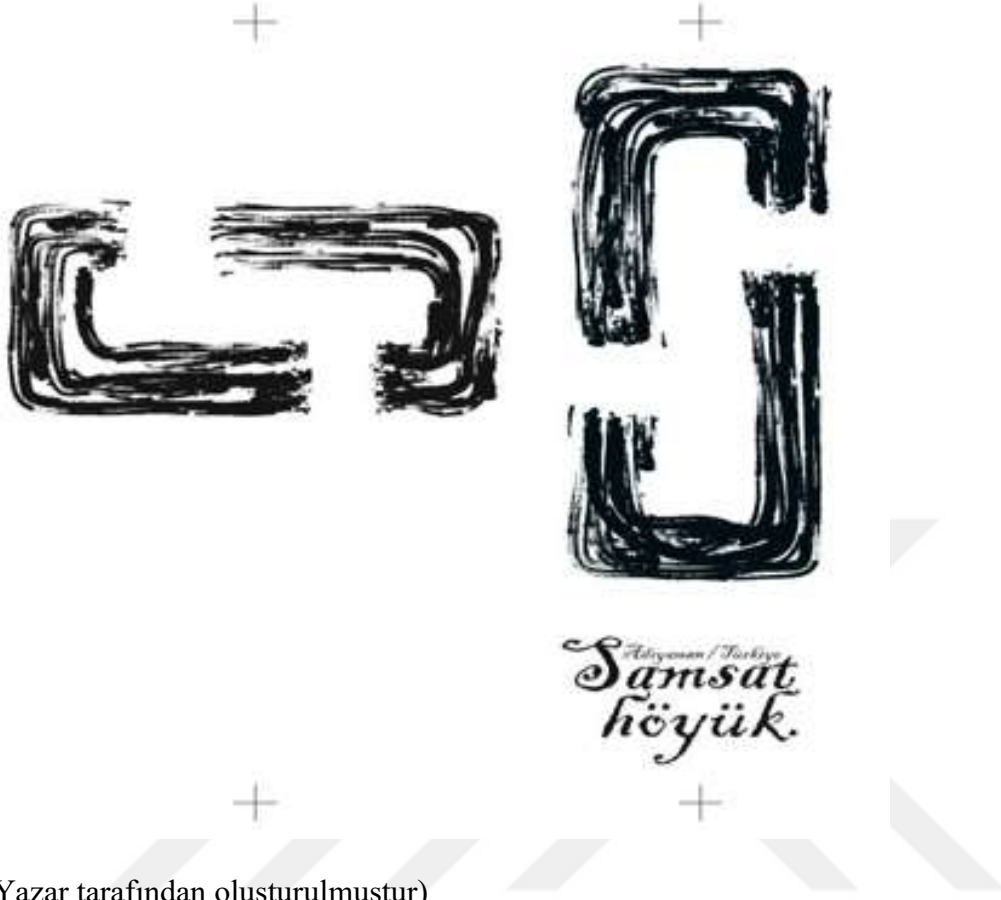
İllüstrasyon Çalışmaları ve Renklere Ayırma-3

(Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Şekil 27

İllüstrasyon Çalışmaları ve Renklere Ayırma-4

(Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Serigrafi kalıp hazırlığı.

Serigrafi kalıp hazırlama aşamasında şu adımlar izlenmiştir:

1. Germe: Kalıplar alüminyum kasaya, 43 numara ipek gerilerek hazırlanmıştır. İpeğin gerginliği, baskı sırasında kayma olmaması için %90-95 gerginlikte tutulmuştur.
2. Emülsiyon Çekme: Işığa duyarlı emülsiyon, kalıbın iki yüzeyine de eşit miktarda uygulanmıştır. Emülsiyon katmanı, poz sırasında ışığın deseni tam olarak açabilmesi için pürüzsüz olmalıdır.

Şekil 28

Baskı Hazırlığı İçin Emülsiyon Çekme

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

3. Kuruma: Emülsiyon sürülen kalıplar, karanlık ve tozsuz ortamda minimum 30-45 dakika kurutulmuştur.

4. Pozlandırma: Film, emülsiyon yüzeyine yerleştirilip vakumlanarak UV pozlandırma makinesinde yaklaşık 45 saniye pozlandırılmıştır. Poz süresi, kullanılan emülsiyon markasına ve ipek numarasına göre ayarlanmıştır.

5. Yıkama: Poz sonrası kalıp, basınçlı su ile yıkanmış, motiflerin açık yüzeyleri netleştirilmiştir.

Şekil 29

Pozlamadan Sonra Kalıbın Basınçlı Su İle Açılması

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Şekil 30

Pozlamadan Sonra Kalıbın Yıkama İşlemi

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

6. Kontrol: Kurutulan kalıplar ışığa tutulup, istenmeyen nokta kalıntıları olup olmadığı kontrol edilmiştir.

Baskı uygulamaları.

Baskı aşaması, hazırlanan kalıplar ve karışımı yapılan boyalarla birlikte gerçekleştirilmiştir.

Baskı öncesi hazırlık.

- 1- Kumaşların baskı öncesi yüzeyindeki tozlar temizlenmiş,
- 2- Baskı masası düzleştirilmiş,
- 3- Renk kayması olmaması için motifler masa üzerinde markalama çizgileriyle hizalanmıştır.

Baskı aşaması.

- 1- Rakle sertliği olarak 75 Shore tercih edilmiştir. Bu sertlik, hem detaylı motif çizgilerinde netlik sağlamış hem de kumaşın emiciliğine uygun olmuştur.
- 2- Rakle açısı 45° kullanılmış, baskı hızı sabit tutulmuştur.
- 3- Her renk katmanının baskısı tamamlandıktan sonra fikse makinesinden geçirilerek boya sabitlenmiştir. Bu işlem, ürünlerin yıkama sonrası dayanıklılığını artırmıştır.

Şekil 31

Rakle İle Masada Pamuklu Kumaş Üzerine Baskı Uygulaması

(Yazar tarafından fotoğraflanmıştır)

Logo uygulaması.

Uygulama çalışmasında, motiflerin basıldığı tişörtlerin etek kısmına Samsat Höyük ibaresinin yer aldığı logo basılmıştır. Bu logo uygulamaları:

1-Çalışma ürünlerinin koleksiyon bütünlüğünü sağlamış,

2- Hazırlanan ürünlerin kültürel tanıtımına katkıda bulunmuştur. Logo tasarımı, Samsat kazılarında ortaya çıkarılan geometrik motiflerden esinlenilerek hazırlanmış; serigrafi baskıya uygun, tek renk vektörel formatta uygulanmıştır.

Şekil 32

Çalışma Bütünlüğü İçin Tasarlanan, Tişörtlerin Etek Kismına Basılan Logo Tasarımları

(Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Karşılaşılan sorunlar ve çözüm yöntemleri.

Uygulama sürecinde bazı teknik sorunlarla karşılaşılmıştır:

1- Film Çıktılarında Opaklık Sorunu: İlk denemelerde film çıktılarında yeterli siyahlık elde edilemediği için pozlandırma zayıf kalmıştır. Çözüm olarak yazıcı ayarları maksimum siyaha getirilmiş, film çift kat kullanılarak opaklık artırılmıştır.

2- Emülsiyon Çatlaması: Kalıpların kuruma süresi tam beklenmeden yapılan pozlarda emülsiyon çatlaması görülmüştür. Çözüm olarak kuruma süresi uzatılmış ve atölye ısısı sabitlenmiştir.

3- Baskıda Renk Kayması: Çok renkli baskılarda kalıp hizalaması yetersiz olduğunda, kontur ve dolgu katmanları arasında kayma oluşmuştur. Çözüm olarak masa üzerinde markalama çizgileri eklenmiş ve baskı sırasında sabitleme klipsleri kullanılmıştır.

Genel değerlendirme.

Tez kapsamında yürütülen uygulama çalışmaları, Samsat seramik motiflerinin illüstrasyonlarından serigrafi baskıya kadar geçen tüm aşamaların disiplinlerarası bakış açısıyla gerçekleştirilebileceğini ortaya koymuştur. Çalışmanın en önemli katkısı, Anadolu'nun kültürel mirasını çağdaş tasarım diliyle buluşturarak hem akademik literatüre hem de tekstil tasarımına yenilikçi bir uygulama örneği sunmasıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Bu tez çalışması, Orta Çağ'da Anadolu'nun önemli kültür merkezlerinden biri olan Samsat bölgesinde üretilmiş seramiklerde yer alan motiflerin, günümüz dijital illüstrasyon teknikleri ve serigrafi baskı yöntemiyle çağdaş tekstil tasarımına aktarılması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada öncelikle Samsat seramiklerinin tarihsel süreçteki gelişimi incelenmiş, bölgenin sosyo-kültürel yapısı ve sanatsal üretimleri analiz edilmiştir. Yapılan literatür taraması, Samsat'ın Roma ve Bizans dönemlerinden Selçuklu dönemine kadar uzanan katmanlı tarihi sayesinde zengin bir motif repertuarına sahip olduğunu göstermiştir.

Motif seçimi aşamasında, Adıyaman Müzesi'nde sergilenen Samsat seramikleri incelenmiş ve korunma durumu iyi olan, kompozisyon bütünlüğü güçlü ve serigrafi baskıya uygun geometrik, bitkisel ve figüratif motifler tercih edilmiştir. Stilize kuş figürü, sekizgen geometrik örgeler ve lotus-palmet motifleri, bölgenin karakteristik süsleme anlayışını temsil etmesi açısından ön plana çıkmıştır. Seçilen motiflerin dijital illüstrasyon sürecinde çizim tableti kullanılarak yapılan çalışmalar, motiflerin çizgi dengesi, kontur netliği ve form analizine olanak sağlamıştır.

Adobe Photoshop programında yapılan rötuşlar, motiflerin eksik bölgelerinin tamamlanmasını; Adobe Illustrator programındaki vektörleştirme işlemleri ise baskıya uygun, yüksek çözünürlüklü illüstrasyonlar elde edilmesini sağlamıştır. Serigrafi baskı uygulaması aşamasında, hazırlanan illüstrasyonlar film kağıtlarına alınmış, ipek kalıplar gerilerek emülsiyon çekilmiş ve UV pozlandırma yöntemiyle motifler kalıplara aktarılmıştır. %100 pamuklu tişörtler üzerine yapılan baskılarda, su bazlı ekolojik boyalar tercih edilmiştir. Bu boyaların kullanımı, hem çevre duyarlılığı açısından hem de tekstil ürünlerinde sağladığı yumuşak tutum ve yüksek yıkama haslığı bakımından olumlu sonuçlar vermiştir.

Uygulama sürecinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri film çıktılarında yeterli opaklık sağlanamaması olmuştur. Bu problem, yazıcı ayarlarının maksimum siyah moduna getirilmesi ve çift kat film kullanılması ile çözülmüştür. Ayrıca, emülsiyon kuruma

sürelerinin uzatılması ve atölye ortam sıcaklığının sabitlenmesi, kalıp yüzeyinde oluşan çatlama problemlerini gidermiştir.

Çalışmanın sonucunda, Samsat seramik motiflerinin yalnızca arkeolojik nesneler olarak müze vitrinlerinde kalmaması, günümüz tasarım dünyasında çağdaş bir estetik anlayışla yeniden yorumlanarak kullanılabilmesi sağlanmıştır. Motiflerin tişört tasarımlarına uygulanması, hem sanatsal hem de ticari anlamda kültürel miras temelli tasarım örneği oluşturmuştur. Ayrıca, tez çalışması, illüstrasyon, grafik tasarım, baskı teknolojileri ve sanat tarihi disiplinlerinin bütünleşmesini sağlayan uygulamalı bir model sunması açısından önem arz etmektedir.

Öneriler

Bu tez çalışmasının sonuçlarından hareketle, ileriye dönük öneriler aşağıda sıralanmıştır:

1. *Motif Araştırmalarının Genişletilmesi:* Samsat seramik motifleri üzerine yapılan bu çalışmanın benzeri, Anadolu'nun diğer önemli seramik merkezleri (Çanakkale, İznik, Kütahya gibi) için de yürütülmelidir. Böylece bölgesel motif arşivleri oluşturularak, kültürel mirasın dijital ortama aktarımı sağlanabilir.
2. *Renk Araştırmaları:* Tezde, seramiklerde yer alan motiflerin orijinal renk tonları ile çağdaş renk trendlerinin uyumlandırılması üzerine kısmi denemeler yapılmıştır. İleri çalışmalar, seramik pigment analizleri ile birebir ton eşleşmelerini hedefleyebilir. Böylece, hem arkeolojik rekonstrüksiyon hem de tasarım disiplininde renk kodlama çalışmaları gerçekleştirilebilir.
3. *Farklı Yüzey ve Ürün Denemeleri:* Bu tezde uygulama yüzeyi olarak %100 pamuklu tişörtler tercih edilmiştir. İlerleyen çalışmalarda, motiflerin farklı tekstil yüzeylerine (çanta, şal, duvar panosu, masa örtüsü vb.) ve seramik dışı materyallere (ahşap, metal, cam gibi) uygulanması denenebilir. Böylece motiflerin kullanım alanı genişletilebilir.
4. *Kültürel Tanıtım Projeleri:* Hazırlanan motif illüstrasyonları ve serigrafi ürünleri, bölgesel festivallerde, turistik noktalarda veya müze satış alanlarında tanıtılarak, hem yerel kalkınmaya hem de kültürel mirasın görünürlüğüne katkıda bulunabilir.
5. *Eğitim ve Atölye Çalışmaları:* Görsel İletişim Tasarımı, Grafik Tasarım ve Geleneksel Türk Sanatları bölümlerinde, Samsat motiflerinin illüstrasyonu ve serigrafi baskısı üzerine atölye çalışmaları düzenlenebilir. Bu eğitimler,

öğrencilerin hem kültürel hem de teknik yetkinliklerini geliştirmesine yardımcı olur.

6. *Dijital Arşiv Oluşturulması:* Tez kapsamında çizilen motif illüstrasyonları, yüksek çözünürlüklü dijital arşivlerde toplu şekilde sunularak, araştırmacıların, sanatçıların ve tasarımcıların erişimine açılabilir. Böylece kültürel motiflerin kaybolmadan gelecek nesillere aktarılması sağlanır.

KAYNAKÇA

- Ak, H. (2019). *Adıyaman müzesindeki 12. ve 13. yy Samsat motif restitüsyonu ve örnek uygulamalar* (Tez No. 813163) [Sanatta Yeterlilik Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi.
- Arık, R. (1975). *Anadolu Selçuklu çini sanatı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Belleten Dergisi, (2021). *Belleten Dergisi 2021 Sayısı*. Türk Tarih Kurumu.
- Bulut, L. (2008). *Ortaçağ Samsat seramikleri*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Demirtaş, M. (2020). *Samsat kazıları seramik analizleri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(4), 1153-1168.
- Harita.gen.tr. (2026). *Samsat ilçe fiziki haritası*. <https://www.harita.gen.tr/ilce/28-adiyaman-samsat/>
- Karadag, H., Fırat, Ö., & Fırat, Ö. (2014). Use of oxidative stress biomarkers in *Cyprinus carpio* L. for the evaluation of water pollution in Ataturk Dam Lake (Adiyaman, Turkey). *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology*, 92(3), 289-293.
- Öney, G. (1987). *Türk çini sanatı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özgüç (1987). *Samsat (Samosata) kazıları ve buluntuları*. Belleten, 51(200), 515-548. Türk Tarih Kurumu.
- Rice, D. S. (1967). *Islamic art*. Thames and Hudson.
- Tanırdı, O. (1987). *İslam sanatları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri Projesi Raporları. (2002). <http://www.tayproject.org/veritab.html>

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mete Han KARAYAZI
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	